

## გნესრული იურისტი – ოთარ გამყრელიძე 90

ლაშა ბრეგვაძე

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, თინათინ წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტის დირექტორი

თინათინ წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტში მოხრძანებულ სტუმრებს, მეტწილად სტუდენტებსა და მკვლევარებს, სამკითხველო დარბაზში ხშირად მათთვის მოულოდნელი სიურპრიზი ელოდებათ: ნაცვლად ნორმატიული აქტების ინტერპრეტაციით გართულ და კანონის ენაზე მოსაუბრე დოგმატიკოსი იურისტისა, შეიძლება მათ ბედმა გაუღიმოთ და შეხვდნენ ერთ დარბაზს, დაღვინებული ასაკის, კეთილი გამომეტყველების პიროვნებას, რომელიც გალაკტიონის ლექსებს კითხულობს და ინსტიტუტის ერთგულ ბიბლიოთეკარებსა და შეკრებილ საზოგადოებას ხელოვნებაზე ესაუბრება. ეს პროფესორი ოთარ გამყრელიძეა, რომელსაც თანაბრად უყვარს და ესმის როგორც სამართლისმცოდნეობა, ასევე ხელოვნება.

21-ე საუკუნის იურისტებს შორის, საქართველოში უკვე ძნელია ისეთი სამართლისმცოდნის პოვნა, რომელსაც აქვს საბჭოთა კავშირის სამართლის სფეროში პრაქტიკული და თეორიული მუშაობის გამოცდილება. კიდევ უფრო რთულია იმგვარი პროფესიონალი და ზნეობრივი იურისტის პოვნა, რომელიც პირუთვნელად ემსახურებოდა სამართლიანობას ტოტალიტარული საბჭოური რეჟიმის პირობებშიც და წარმატებით აგრძელებს სამართლის განვითარებას დამოუკიდებელ საქართველოში. სწორედ ამგვარი გამონაკლისია პროფესორი ოთარ გამყრელიძე, რომელსაც 2022 წლის 14 მარტს 90 წელი შეუსრულდა.

„შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმან-

ული ჟურნალის“ ფურცლებზე ამ მისალოცი წერილის გამოქვეყნებას სიმბოლური დატვირთვაც აქვს. ბატონი ოთარ გამყრელიძე, თავის მასწავლებელ, პროფესორ თინათინ წერეთელთან ერთად, ჯერ კიდევ გასულ საუკუნეში განუხრელად ცდილობდა გერმანული სისხლისსამართლებრივი აზროვნების მიღწევათა პოპულარიზებას და მათ ადაპტირებას ქართულ რეალობასთან. 1996 წლით თარიღდება ნაშრომი – „გერმანული სისხლის სამართლის ზეგავლენა ქართულ სისხლის სამართალზე“, რომელიც პროფესორმა გამყრელიძემ გამოაქვეყნა ჟურნალ „სამართალში“ (№3-4). დანაშაულის სამელემენტაციანი ცნების (ქმედების შემადგენლობა, მართლწინააღმდეგობა, ბრალი) გააზრება და დანერგვა საქართველოში, ასევე სხვა პრინციპული საკითხების ახლებური გადაწყვეტა, რამაც ქართული მართლწესრიგის ევროპეიზაციას და გერმანულ სამართლებრივ კულტურასთან დაახლოებას შეუწყო ხელი, სწორედ პროფესორ გამყრელიძის უშუალო ჩართულობითა და ინტელექტუალური შრომით განხორციელდა.

აღმაფრთოვანებელია პროფესორ გამყრელიძის სამეცნიერო პროდუქტიულობა. პირველი სამეცნიერო ტექსტი მან 1966 წელს გამოაქვეყნა, მისი უახლესი ნაშრომი კი 2021 წელს დაიბეჭდა („სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლება ვითარების შეცვლის გამო“, კრებულში: სისხლისსამართლებრივი სანქციები და სასჯელის შეფარდება, თბილისი, 2021). მისი აკადემიური აქტიურობა

და სამეცნიერო ეთიკით მართული კვლევითი ენერგია კვლავ საინტერესო სიახლეებს პირდება ერთგულ მკითხველს.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ არისტოტელე იურისპრუდენციას არ მიიჩნევდა მეცნიერებად, რადგან მისი შესწავლის საგანი არის ცვალებადი დროსა და სივრცეში, ამგვარი „შემთხვევითი“ ბუნების გამო კი შეუძლებელია სამართლის შემეცნება ჭეშმარიტების კრიტერიუმით, მეცნიერება ხომ სწორედ ჭეშმარიტების დადგენას ესწრაფვის. მაგრამ თუ სამართლის-მცოდნეობას მაინც შეიძლება ეწოდოს მეცნიერება, მხოლოდ იმიტომ, რომ მისი განვითარებისთვის ზრუნავენ პროფესორ ოთარ გამყრელიძის მსგავსი მოაზროვნეები, რომლებიც უანგაროდ, მუხლჩაუხრელი შრომით დღენიადაგ ქმნიან ახალ ცოდნას და გადასცემენ ამ ცოდნას მომავალ თაობებს. კითხვა კი მაინც მოითხოვს პასუხს: თუ სამართალი დროსა და სივრცეში ცვალებადი ფენომენია, რატომ უნდა ჩაითვალოს მისი შემეცნება მეცნიერულ საქმიანობად? სწორედ იმიტომ, რომ მუშაობს რა პოზიტიური სისხლის სამართლისა და დოგმატიკის ფარგლებში, პროფესორი გამყრელიძე მუდამ ცდილობს დაუახლოვოს სისხლისსამართლებრივი ნორმები სამართლიანობის იდეას და ამდენად, ემსახურება არა პოზიტიურ კანონმდებლობას, არამედ „მართალ სამართალს“, სამართლიანობით ნასაზრდოებ მართლწესრიგს. თუ სამართალს ვაკვირდებით „გარედან“, საჭიროების დროს ვაკრიტიკებთ კიდეც პოზიტიურ მართლწესრიგს და ვცდილობთ მის დაახლოებას საზოგადოებრივ რეალობასთან, ეს უკვე არა წარმავალი დოგმატიური მიდგომაა, არამედ მარადიული სამართლებრივი ღირებულებებისადმი ერთგულება, რაც, ნორმატიული აქტებისგან განსხვავებით, სწორედ რომ უცვლელია დროსა და სივრცეში.

ბევრი დაინერა და მომავალშიც დაინერება იმ გარდამტეხ იდეებზე, რაც მისი მასწავლებლის, პროფესორ თინათინ წერეთლის მეცადინეობის შედეგად, განავრცო და განავითარა ბატონმა ოთარმა სისხლის სამართლის სფეროში. სამოცწლიანი აკადემიური და სამეცნიერო საქმიანობის „ჭირნახული“ განუზომელია და ფართოდაა ცნობილი როგორც საქართველოში,

ასევე საქართველოს ფარგლებს გარეთაც. თუმცა ამ მცირე წერილში ყურადღება მინდა გამამახვილო პროფესორ გამყრელიძის მოღვაწეობის იმ მხარეზე, რომელიც საკმაოდ აქტუალურია და სულ უფრო მზარდ ყურადღებას იმსახურებს საერთაშორისო აკადემიურ სივრცეში. იგულისხმება სამართლის ინტერდისციპლინური კვლევის მზარდი ტრადიცია, რომელიც სწორედ თანამედროვეობის პირობებში სულ უფრო აქტუალური ხდება დასავლურ აკადემიურ სამყაროში.

სამართალი არ არის იმდენად უმნიშვნელო, რომ მისი განვითარება მხოლოდ იურისტებს მივანებოთ. დარგთაშორისი, ინტერდისციპლინური მუშაობის ლოგიკა გვკარნახობს, რომ აუცილებელია იმ ცოდნისა და მიღწევების გააზრება, რაც სამართლის დოგმატიური ჩარჩოების მიღმა წარმოებს, ალტერნატიული ცოდნის გააზრებას კი გაზიარება და დარგთაშორისი თანამშრომლობა უნდა აგვირგვინებს. ინტერდისციპლინური კვლევითი სფეროების ჩამოყალიბებაც სწორედ სიახლის ძიებითა და შემეცნების დიაპაზონის ზრდითაა ნაკარნახევი.

ახალი ინტერდისციპლინური მიმდინარეობის – „სამართალი და ლიტერატურა“ – ძირითადი ამოცანა ორმხრივია: ერთი მხრივ შეიმეცნოს სამართალი ლიტერატურაში, მეორე მხრივ კი ჩაუღრმავდეს სამართალს, როგორც ლიტერატურას. პირველი მიმართულება გულისხმობს კლასიკურ ლიტერატურულ ნაწარმოებებში გადმოცემული სამართლებრივი პრობლემების გააზრებას (კლასიკოსი ავტორები – შექსპირი, სერვანტესი, კაფკა, ილია ჭავჭავაძე, ვაჟა-ფშაველა და სხვანი მნიშვნელოვან მასალას იძლევიან საამისოდ), იმის გაგებას, თუ როგორ წყვეტდნენ კლასიკოსები რთულ იურიდიულ პრობლემებს მხატვრულ ტექსტებში. მეორე მიმართულება კი შეიმეცნებს უშუალოდ სამართალს, როგორც ტექსტუალურ ქმნილებას, როგორც ნარატოლოგიის ჟანრს, როგორც ენობრივი ფორმით გადმოცემულ იურიდიულ კომუნიკაციას, რასაც სჭირდება არა მარტო იურიდიული, არამედ ენობრივი ინტერპრეტაცია და ლინგვისტური დამუშავება. ინტერპრეტაციამდე კი ტექსტს სჭირდება გაგება, რაც სამართალს აახლოებს ჰუმანიტარულ მეცნიერებებ-

თან. ყოველი კაზუსი ხომ ცალკე ამბავია, რომელიც ენობრივი ფორმით მოცემულ ნორმატიულ აქტებზე დაყრდნობით სულ განსხვავებულადაა განმარტებული პროცესში ჩართულ მხარეთა მიერ. ვინ იმარჯვებს სასამართლო პროცესზე? სწორედ ის მხარე, რომლის წარმომადგენელიც უკეთ ფლობს ტექსტისა და ფაქტის ინტერპრეტაციის უნარს, რომელსაც შეუძლია იურიდიული პროფესიის წარმომადგენელთა ემპათიის მართვა და ძალუძს მისთვის მომგებიანი ფორმით აკონტროლოს ნორმის შემფარდების გრძნობები და დამსწრე საზოგადოების სენტიმენტები სასამართლო დარბაზში. სამართლის ბუნებაც, არაიურისტებისთვის, ხომ სწორედ ლიტერატურულ ქმნილებებში არის ასახული მთელი თავისი სისავსით და მგრძნობელობით. „სამართალი და ლიტერატურა“ ის დარგთაშორისი სფეროა, სადაც ერთმანეთში შერწყმულია იურისტის ნორმატიული აზროვნება და ლიტერატორის ესთეტიკური არგუმენტაცია; ეს ის სფეროა, რომელშიც თანაბრად მნიშვნელოვანია სამართალიც და ხელოვნებაც, ლოგიკაც და გრძნობაც, ტექსტიც და ტექსტის განმარტებაც.

დღეს ბევრი საუბრობს ინტერდისციპლინური კვლევების აუცილებლობაზე. პროფესორ გამყრელიძეს არასოდეს უსაუბრია ამის შესახებ, როგორც მოდური ტენდენციის თაობაზე. იგი, წლების წინ, ზედმეტი საუბრის გარეშე აკეთებდა იმას, რაც დღეს ტონის მიმცემად ითვლება დასავლურ აკადემიურ სივრცეში – პროფესორი გამყრელიძე აწარმოებდა ინტერდისციპლინურ კვლევებს ჯერ კიდევ მაშინ, როდესაც ამის შესახებ ინფორმაცია საკმაოდ მწირი იყო საქართველოში. საუკეთესო მაგალითად გამოდგება მისი გამოკვლევები, რომლებიც ცალსახად ჯდება თანამედროვე ინტერდისციპლინური მიმდინარეობის – „სამართალი და ლიტერატურა“ – ფარგლებში. რამდენიმე ასეთი ნაშრომის დასახელება სრულებით საკმარისი იქნება: „ხევისბერი გოჩას ტრაგედია“, „ილია ჭავჭავაძე სამართლებრივი ნიჰილიზმის წინააღმდეგ“, „ვაჟა-ფშაველას „გოგოთურ და აფშინა“ სამართლებრივი თვალთ დასახელები“ და სხვა. ამ ნაშრომებში ურთულესი იურიდიული პრობლემები გაანალიზებულია ლიტერატურ-

რულ ტექსტებზე დაყრდნობით, რასაც ორმხრივი სარგებელი მოაქვს – როგორც იურისტებისთვის, ასევე ლიტერატორებისთვის და ამ დარგთაშორისი თანამშრომლობის შედეგად იქმნება ახალი ცოდნა, რაც ეხმარება იურისტებს გასცდნენ დოგმატური აზროვნების ვიწრო ჩარჩოებს, დაუახლოვდნენ სოციალურ რეალობას და გაიაზრონ იურიდიული პრობლემები საზოგადოებრივ კონტექსტში.

ბევრისთვის შეიძლება არ იყოს ცნობილი ერთი ფაქტის შესახებ, რაც აუცილებლად უნდა შემორჩეს „ბეჭდურ მეხსიერებას“. პროფესორ ოთარ გამყრელიძეს, ზეპირ საუბარში, გაუხსენებია მისი სადოქტორო დისერტაციის დაცვის პროცესი, როდესაც ოპონენტები მას ედავებოდნენ „უმართლობის“ ტერმინის გამოყენების გამო და მიზეზად მოჰქონდათ ვითომდა ამ სიტყვის არარსებობა ქართულ ენაში. პროფესორ გამყრელიძეს კი ამ დროს მოუშველიებია გალაკტიონის ლექსი, რომელშიც გენიოსი პოეტი იყენებს სწორედ სიტყვა „უმართლობას“. ამ დამრიგებლური და ამომწურავი პასუხის შემდეგ ტერმინი საყოველთაოდ დამკვიდრდა ქართულ იურიდიულ ლექსიკონში.

ბოლოს, ერთი პირადი მოგონების გაზიარების უფლება მინდა მივცე თავს. 2000 წელს, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე სწავლის დასრულების შემდეგ, ძალიან დიდი იყო ჩემში გაუცხოებისა და დაუკმაყოფილებლობის განცდა, გამოწვეული იმ ცოდნის სიმწირითა და კრიტიკული აზროვნების განუვითარებლობით, რაც ხუთწლიანი საუნივერსიტეტო მომზადებისა და პრაქტიკის შემდეგ შემრჩა (ჩავთვალოთ, რომ ეს ყოველივე იყო პირადად ჩემი და არა საგანმანათლებლო სისტემისა თუ მის მესვეურთა ბრალი). საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტი მხოლოდ შემდგომ აღმოვაჩინე, როგორც იურიდიული აზროვნების ალტერნატიული კერა და ასპირანტურაში ჩაბარებიდან ვაკვირდებოდი, თუ როგორ წარმოებდა ახალი ცოდნის შექმნა და მისი გადაცემა ახალი თაობისთვის – ეს იყო ის უნიკალური პროცესი, რომელსაც სათავეში ბატონი ოთარ გამყრელიძე ედგა. სწორედ მან მიმაბრუნა უნივერსიტე-

ტის აუდიტორიებში უკვე დიპლომირებული იურისტი – ბატონი ოთარი კითხულობდა არჩევით სალექციო კურსს, რომელსაც დიდი სიამოვნებით ვესწრებოდი. აქ ერთ პარალელს მინდა მოვუხმო, რომლიდანაც ნათლად ჩანს იმ ეპოქის სულისკვეთება: ჩვენი სტუდენტობისას (1995-2000 წლებში), ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე გვასწავლიდა ბევრი მაღალი თანამდებობის პირი, რომელთაც ფაკულტეტის ადმინისტრაცია საუკეთესო აუდიტორიებს უთავისუფლებდა. სტუდენტობისთვისაც ცხადი იყო, რომ თანამდებობის პირები ამ მცირე, სიმბოლურ სალექციო დატვირთვას იყენებდნენ მეტწილად სტატუსისთვის, როგორც ერთგვარ „დეკორაციას“ საკუთარი ბიოგრაფიისა და პროფესიული პრესტიჟისთვის. მათი საქმიანობა არასოდეს ყოფილა მიმართული ახალი ცოდნის შექმნისა და გადაცემისკენ. თუმცა ყველაზე გამაზნობელი და იმედის გამაცრუებელი იყო უნივერსიტეტში მათი ამპარტავნული სიარული პირადი დაცვის თანხლებით. „ჩინოსნები“ არათუ არ თავილობდნენ სტუდენტების წინაშე წარდგომას შეიარაღებული პირადი დაცვის თანხლებით, არამედ ერთგვარი თვითკმაყოფილებითა და ქედმაღლობით განაგრძობდნენ ძალაუფლების ამ პრიმიტიული სიმბოლოებით ტკბობას. სამწუხაროა, რომ ეს მანკიერი პრაქტიკა დღემდე არ შეცვლილა და ოცდამეერთე საუკუნის უნივერსიტეტში, შეიარაღებული დაცვის წარმომადგენლების თანხლებით, ამაყად დააბიჯებენ „კომიკური“ „ფიგურები“. საინტერესოა რა ხდებოდა მაშინ, როდესაც უნივერსიტეტის დიდ აუდიტორიებში

ფაკულტეტის ადმინისტრაცია უშვებდა შეიარაღებული პირადი დაცვით „ზურგამაგრებულ“ ლექტორებს: პროფესორ ოთარ გამყრელიძეს, უნივერსიტეტის მეორე კორპუსის ნულოვან სართულზე (სარდაფის დონეზე), მცირე, ნახევრად ბნელ და მოუწესრიგებელ აუდიტორიაში, მიბარებული ჰქონდა არჩევითი საგნის წაკითხვა. საგანს ერქვა „საკანონმდებლო ენა“ (აქაც იკვეთება ენისა და სამართლის ინტერდისციპლინური მიმართულების ფუნდამენტური დისკურსი – „სამართალი და ენა“ ხომ ის უახლესი პერსპექტივაა, რომელიც სწორედ ამჟამად იძენს ბევრ მიმდევარსა და საყოველთაო აქტუალობას, უღრმავდება რა იურიდიულ ტექსტებს ენის ფილოსოფიის პერსპექტივიდან). ფაკულტეტის სტუდენტებთან ერთად, რომლებსაც წილად ხვდათ პატივი აერჩიათ ეს საგანი, ბატონი ოთარის ლექციებს ესწრებოდა ბევრი მსმენელი, რომელთაც სულაც არ ევალებოდათ მსხდარიყვნენ იქ; არ ევალებოდათ, მაგრამ განუზომლად სურდათ! სტუდენტების გარდა ვის არ ნახავდით მის ლექციებზე: მაშინდელ ასპირანტებს, სამეცნიერო ხარისხის მაძიებლებს, სისხლის სამართლის დოგმატიკის ლაბირინთებში გზააბნეულ პრაქტიკოს იურისტებს, მეცნიერ თანამშრომლებს და უბრალოდ ხალხს, ვისაც აინტერესებდა თავისუფალი და კრიტიკული აზროვნება. რაც მთავარია, ამ აუდიტორიაში ვერსად ნახავდით ცეცხლსასროლი იარაღით აღჭურვილ პირად მცველებს. პროფესორ გამყრელიძეს არ სჭირდებოდა არავისგან დაცვა, ის თავად იყო და არის ერთგული დამცველი – სამართლის, სამართლისა და სამართლიანობის დამცველი.